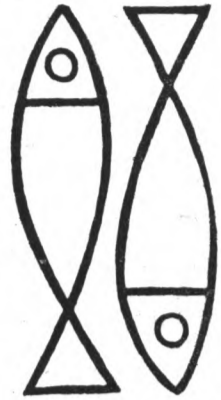


# OPBOUW



WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

H. SMIT — DEN HELDER

## Het gewone gebod in zijn buitengewone omlijsting

„... Uw vriendelijkheid zij alle mensen bekend...“  
(Philippenzen 4 : 5)

Wat denken we van dat gebod? Is het niet te gewoon? De apostel kan ons de eis van het gelóóf voorhouden. Of de eis van bekering, of van volharding. Dát zou ons niet verbazen. Dát zouden we de moeite waard vinden. Maar vriendelijkheid...! We zouden ook kunnen lezen billijkheid, welwillendheid, misschien nog het beste: inschikkelijkheid. Maar het helpt ons weinig. Welk woord we ook kiezen, het blijft altijd zo gewoon, zo alledaags zouden we haast zeggen.

Maar laten we eerlijk zijn. Is die vriendelijkheid wel zo alledaags? Is die inschikkelijkheid bij u een zaak van „alle dag“? Als de Here ons zijn eisen stelt, ja, dan geven we acht op het gelóóf, op de bekering. We gaan de strijd van het geloof strijden. Maar is vriendelijkheid niet te gewoon, te klein voor die grote strijd? Glijpt zoiets gewoons als inschikkelijkheid niet gemakkelijk door de mazen van het net heen? Is het meest gewone eigenlijk niet het allermoeilijkste in de dienst van God?

Maar wat staat dat gewone gebod in een opvallende omlijsting! Vindt Paulus het misschien toch niet zo alledaags? „Verblijdt u in de Here te allen tijde“ — vers 4; „De Here is nabij“ — vers 5 b. De verheerlijkte Christus staat hier voor onze aandacht. Hij die de dood heeft overwonnen, de Vorst van Pasen, die ook ten hemel gevaren is, die ook wederkomen zal! Hij is

nabij, Hij „staat te komen“. En die geweldige heerlijkheid omringt dat ene, gewone gebod. Het staat ingeklemd tussen wat we mogen gedenken en wat we mogen verwachten. De gehoorzaamheid schijnt te moeten voortkomen uit een goede viering van Pasen en Hemelvaart, uit de goede verwachting van de Wederkomst! Anders zal dat gewone, dat héél gewone, blijkbaar niet ècht „alle-daags“ worden in ons leven!

Ik ben geweldig druk bezig. Met een allerbelangrijkst werk. Ik heb te weinig tijd. Ik moet alles op alles zetten! En dan... dan komt er een broeder of zuster, misschien wel een broedertje of zustersje uit m'n eigen gezin, bij me. Met een zaakje, een dingetje, dat hem of haar dwars zit. Maar dat oneindig veel onbelangrijker is dan het project, waarmee ik bezig ben! Ben ik dan inschikkelijk? Schik ik dan letterlijk de papierwinkel op mijn bureau zo, dat de brief of het boek waarover hij of zij aan het tobben is op dat bureau een plaatsje vindt en ik er even naar kan kijken? Of heb ik „nu eenmaal“ geen tijd?

In dat laatste geval zal ik stellig niet het gevoel hebben, dat ik mijn geloof heb verloochend. Verre van daar! Ook heb ik de bekering niet geweigerd. Stel je voor! Maar Paulus zou zeggen: Zie je het nu? Zie je dat het gewone het moeilijkste is? Als je in dat gewone zondigt, dan is het te gewoon om er bij stil te staan! En zo maak je heel gewoon het leven kapot en merkt niemand meer aan je, dat Christus overwonnen heeft en dat Hij staat te komen!

Heeft dat er dan werkelijk mee te maken? Moeten we dat grote en dat heerlijke er dan ècht bijhalen? Erbij-halen... dat is ongelukkig uitgedrukt. Wij moeten van dat heerlijke uitgaan.

Is mijn gebrek aan inschikkelijkheid niet te verklaren uit een kwalijk verborgen angst? Ik moet wel op mijn recht, mijn tijd, mijn geld staan, omdat ik anders niet kláár kom. En van mijn klaar-komen hangt zoveel af. Dacht u werkelijk, dat je daar de heerlijkheid van Christus niet bij hoeft te betrekken? Dat het helemaal niets uitmaakt, dat Hij in de weg van zijn lijden en sterven en in zijn opstanding met onze dood kláárgekomen is? Als we bezig zijn in het werk des Heren, dan is dat maar broddelwerk, als we niet vóóraf weten en bij vóórbaat overwegen, dat onze arbeid niet ijdel is, niet vergeefs, in de Here (I Cor. 15 : 58)!

Wij moeten leven vanuit de overwinning van Christus, als overwinnaars-in-Hem. Dat geeft uitzicht, ruimte — Rehoboth! Wij mogen ons niet gedragen als mensen, die opeengepakt staan in een dóód-lopende straat. We mogen niet leven in de angst van de mensen, die zich de weg versperd zien en die zich daarom buitensporig moeten inzetten voor het maken van hun láátste wandeling.

Vriendelijkheid en inschikkelijkheid — ruimte en tijd hebben vóór- en geven áán de ander. We zullen dat eenvoudige nooit kunnen, als we niet weer echt geloven, dat wijzelf door Christus in de ruimte zijn gezet, in de ruimte van de levende hoop (I Petrus 1 : 3), en dat onze tijden zijn in zijn verlossende hand (Psalm 31 : 16).

En dan ook de verwachting van de wederkomst — „De Here is nabij“. Wij mogen Hem als Verlosser uit de hemel verwachten. En in Hem verschijnt dan de grote erfenis, die voor ons in de hemelen bewaard ligt (I Petrus 1 : 4). De erfenis. Christus brengt die met Zich mee. De bruiloft des Lams zal komen!

Waarom gedraag ik me dan zo krampachtig, dat ik sprekend ga lijken op een man, die in de laatste rij staat te wachten op de laatste boot die nog varen zal? Waarom stá ik dan als zo'n man op mijn recht, mijn plaats, mijn „láátste kans“? Pasen en Wederkomst omringen me immers. De overwinning is behaald, de erfenis zeker! Dan kan ik een ander toch „voorrang“ geven, inschikkelijk zijn, vriendelijk zijn?

Maar we zien het nu wel: Voor dat ene, eenvoudige, alle-daagse ding hebben we ons héle geloof nodig!

Maar dan moet dat geloof er ook elke dag zijn. Het moet present zijn, werkzaam, niet sluimeren, niet wachten op hoogtijdagen en op de uitersten van onze levensweg.

Christus heeft beloofd, dat Hij álle dagen met zijn gemeente zal zijn (Matth. 28 : 20). Wij zullen ook álle dagen moeten geloven. Wij zullen dat geloof in de dingen-van-alle-dag moeten tonen. De trouw blijkt in het alledaagse!

Bent u het ermee eens? Waarschijnlijk wel. Misschien bent u er wel een beetje door getroffen. Straks... straks staat daar weer zo'n broedertje of zustersje. En u hebt al zo weinig tijd. Weet u het dan nog?

Vriendelijkheid is maar zo'n gewoon dingetje. En de mazen van ons (klein)geloof zijn zo groot!

# KERKELIJK Leven

## Vereniging van de plaatselijke kerk

Wanneer we ons bezinnen op de eenheid van de kerk moeten wij beginnen met onze aandacht te richten op de „plaatselijke”, de „particuliere” kerk.<sup>1)</sup>

Dat klinkt vermoedelijk velen vreemd in de oren.

Het is immers veelal zó dat men bij het spreken over de eenheid der kerk en de vereniging van kerken vooral denkt aan de onderscheiden **kerkelijke denominaties**, aan de landelijke kerken of landelijke verbanden van kerken.

Om een concreet voorbeeld te geven: er wordt momenteel veel gesproken over en hard gewerkt aan de vereniging van de Ned. Herv. Kerk en de (synodaal) Geref. Kerken. Welnu, als men daarover spreekt en daarmee bezig is, denkt men speciaal aan de gehele Ned. Herv. Kerk en het gehele verband van die Geref. Kerken.

Ongetwijfeld worden bij een dergelijke vereniging ook de plaatselijke kerken betrokken en wordt die eventueel ook in de plaatselijke kerken doorgevoerd en uitgewerkt. En niet minder wordt zo'n vereniging in de plaatselijke kerken voorbereid en gestimuleerd — of ook tegengewerkt! Maar de eigenlijke, de werkelijke vereniging vindt naar de algemeen gangbare opvatting pas plaats als de generale synode van de Ned. Herv. Kerk en de generale synode van de Geref. Kerken besluiten voortaan één kerkelijke gemeenschap te vormen.

Het is evenwel meer Schriftuurlijk en meer confessioneel, dat men ook bij het bezig zijn met de vragen die de „zichtbare” eenheid, de „zichtbare” eenwording van de kerk betreffen, uitgaat van de **plaatselijke kerk**.

Dat wordt als vanzelf duidelijk als men nagaat waarin het leven der kerk zich ten principale manifesteert, waarin het specifieke kerkelijke handelen bestaat.

Volgens de Schrift en de confessie omvat dat handelen de prediking van Gods Woord, de publieke gebeden, de bediening van de sacramenten, de pastorale zorg, het onderlinge dienstbetoon, de kerkelijke vermaning en tucht. Welnu, dat alles geschiedt vóór alles in en door de plaatselijke kerk.

Natuurlijk is er wel gemeenschap en gemeenschapsoefening tussen verschillende plaatselijke kerken. Vooral die van „genabuurde” plaatsen. En evenzo tussen de kerken in het gehele land. En die kerken kunnen in hun gemeenschapsoefening van alles en nog wat uit het kerkelijke leven betrekken en daarover uitspraken doen. **Maar het eigenlijke kerkewerk geschiedt alleen in en door de plaatselijke kerk.** De kerk van Christus is nooit méér „kerk” dan in haar plaatselijke gestalte. En die plaatselijke kerk is nooit méér „kerk”, dan wanneer zij in haar publieke samenkomst vergaderd is.

Hierbij komt nog wat.

In onze belijdenis wordt gesproken over drieërlei ambtsdragers die in de kerk moeten optreden. Het zijn de dienaren des Woords, de ouderlingen, de diakenen.

Deze ambtsdragers nu zijn uitsluitend en alleen ambtsdragers van de plaatselijke kerk. Ambtsdragers die de leiding hebben over

méer dan een plaatselijke kerk kennen de Geref. Kerken niet. Deze ambtsdragers vormen volgens art. 31 van de Ned. Gel. Bel. tezamen de raad van de (plaatselijke) kerk. En die raad is het enige „bestuur” dat in de kerk mag functioneren. Hij is tegelijk de „hoogste” kerkelijke vergadering.

Ook deze stand van zaken t.a.v. de ambtsdragers van de kerk wijst weer en met nadruk naar de primaire betekenis van de plaatselijke kerk in de wereldwijde „gemeente Gods in Christus.”

☆☆☆

De door God geëiste en door Christus afgebeden „zichtbare” eenheid van de kerk wordt nu op plaatselijk niveau in principe gerealiseerd wanneer **alle** daar levende gelovigen zich verenigen om één kansel en aan één avondmaalstafel.<sup>2)</sup> Of, anders en meer formeel gezegd: wanneer **alle** in zo'n plaats wonende gelovigen een institutaire eenheid vormen met een predikant, ouderlingen, diakenen enz.

Natuurlijk is daarmee over die eenheid niet alles gezegd. Het komt er namelijk op aan dat er in zo'n plaatselijke kerk een echt Geestelijke eenheid ontstaat en bloeit. Een eenheid die in de „Handelingen der apostelen” wordt getypeerd met de woorden: volharder in de onderwijzing der apostelen, de gemeenschapsoefening, het breken van het brood en de gebeden. Maar de meest „zichtbare” openbaring van deze eenheid, en tegelijk het uitgangspunt, het brandpunt, het hoogtepunt ervan is altijd en moet altijd zijn het samenkomen om het Evangelie te horen, de dood des Heren te verkondigen en de HERE te loven.

## C. Veenhof - Kampen

Nu is op geen enkele plaats de situatie zó dat men met de realisering van deze kerkelijke eenheid „van de grond af” beginnen kan. Theoretisch is dat alleen mogelijk wanneer in een of andere onbewoonde streek — b.v. in een pas drooggelegde polder — een nieuw dorp wordt gebouwd! Maar als dat geschiedt brengen de nieuwe bewoners meestal „hun” kerk mee en worden zo de in het land bestaande denominaties daar zonder meer overgebracht.

Daarom is de concrete situatie in een plaats steeds zo dat de oproep om daar kerkelijk één te zijn uitgaat tot gelovigen die reeds lid zijn van één van de onderscheidene kerkelijke gemeenschappen die er in zo'n plaats worden gevonden. En het gaat er dan in deze oproep om, dat deze kerken, indien ze naar waarheid uit het Woord van God willen leven en de reformatorische belijdenisschriften aanvaarden als vertolking van hun geloof, één worden. Niet in die zin dat de éne kerk zich oplost in de andere, of de andere in de een, maar dat zo een „nieuwe” kerk ontstaat. Als Maas en Waal samenvloeien ontstaat een nieuwe rivier, namelijk de Merwede.

Nu weet ieder die een poos met het kerkelijke bijtje gehakt heeft dat het ongelofelijk moeilijk is op deze manier twee of meer plaatselijke kerken tot elkaar te brengen. Een engelse theoloog zei eens dat je makkelijker twee wilde katten met de staart aan

<sup>2)</sup> Een plaatselijke kerk moet daarom nooit meer dan vijf- à zeshonderd leden tellen!

elkaar kunt binden dan twee kerken tot eenheid brengen.

Er staat vaak een muur van wantrouwen tussen die kerken. Soms ook spreken ze een verschillende religieuze taal waardoor het wederzijdse verstaan bemoeilijkt wordt. De kerken hebben zich soms ook in bepaalde dogmatische constructies vastgebeten, die ze het koste wat het koste willen vasthouden en waaraan ze de zuiverheid van de andere afmeten. Daarbij kan de waardering van eigen en ander kerkelijk verleden een sta in de weg zijn. En niet minder een typische bijzondere levensstijl. Ik denk in dit verband aan de enorme spanningen die het verschil in opvatting omtrent de Zondagsheiliging en Zondagsrust in de loop der eeuwen heeft veroorzaakt. En nu spreek ik nog niet eens over allerlei traditiegoed dat de kerken verdeeld houdt: liturgische eigenaardigheden, bijbelvertaling, psalmberijming, kleding enz.

Maar behalve deze en andere barricaden op de weg naar de eenheid van plaatselijke kerken die pretenderen gereformeerd te willen zijn, is er één hindernis die zonder twijfel de grootste belemmering is voor het ontstaan van een ongedeelde gereformeerde kerk op één plaats.

Die belemmering wordt gevormd door het „kerkverband” zoals dat thans in ons land functioneert.

Ik wil daarover nog iets zeggen. En om dat zo concreet mogelijk te doen wil ik er op wijzen hoe het in dit opzicht staat met de (synodaal) Geref. Kerken.

☆☆☆

De (synodaal) Geref. Kerken vormen sinds de invoering van haar nieuwe kerkerode een hecht aaneengesloten verband, waarover de generale synode de hoogste kerkelijke macht uitoefent.

Terwijl volgens het klassiek-gereformeerde kerkrecht de kerkeraden van de plaatselijke kerken het enige bestuur en de hoogste vergadering in de kerk van Christus vormen, staat in de (synodaal) Geref. Kerken de generale synode aan de top van de kerkgemeenschap en heeft daarin het hoogste gezag.

Terwijl vroeger de classicale en synodale vergaderingen vergaderingen waren van **afgevaardigden van kerken** die hun „macht” uitsluitend en alleen van de kerkeraden ontvangen, worden de classicale en synodale vergaderingen in de (synodaal) Geref. Kerken beschouwd als vergadering van **ambtsdragers**, welke vergaderingen haar macht rechtstreeks van Christus ontvangen.

Terwijl in het gereformerd kerkrecht zoals dat voor 1926 in praktijk werd gebracht een **princieel onderscheid** werd gemaakt tussen enerzijds de kerkeraden van de plaatselijke kerken en anderzijds de classes en de synoden, schrijft prof. Nauta thans: „Kerkeraad, classis, particuliere synode en generale synode dragen als vergadering hetzelfde **type en karakter**. De kerkeraad is in wezen geen andere vergadering dan de classis of synode”.

Terwijl vroeger de kerkeraden het recht en de plicht hadden besluiten van classes en synoden niet „voor vast en bondig” te houden indien zij naar hun overtuiging in strijd zijn met de Schrift of de kerkerode, moeten de (synodaal) Geref. Kerken nu zonder meer de besluiten van deze vergaderingen **aanvaarden en uitvoeren**.

Terwijl vroeger de predikanten bij hun ambtsbevestiging moesten beloven zich te onderwerpen aan de vermaning en tucht van de kerkeraden moeten zij thans ook beloven zich te onderwerpen aan het toezicht van de meerdere vergaderingen: de classes en synoden.

In de (synodaal) Geref. Kerken is de synode thans in feite een opperkerkeraad. Ze vergadert dan ook praktisch permanent. In de loop der jaren heeft ze, zoals bij deze ontwikkeling vanzelf spreekt, steeds meer kerkelijke taken ter hand genomen. Onlangs zag ik een lijst daarvan. Ze bevatte niet minder dan 37 activiteiten. Het budget daarvan bedraagt meer dan vijf miljoen gulden. Daaronder is nog niet eens begrepen het kolossale bedrag dat door het Algemeen Diakonaal Bureau ten behoeve van het „werelddiakonaat” wordt uitgegeven en evenmin wat voor de zending wordt geofferd. Bovendien werd in 1971 voor de Theologische Hogeschool één miljoen aan

Vervolg op pagina 383 - 3e kolom

<sup>1)</sup> Men kan beter spreken van de „particuliere” kerk dan van een „plaatselijke”. Het begrip „plaatselijk” is te onduidelijk. „Plaatselijk” kan in dit verband namelijk betrekking hebben op een stad, een stadsdeel, een dorp, een streek. We volgen evenwel de gebruikelijke terminologie omdat die algemeen gangbaar is.

D. W. L. MILO (VIERHOUTEN)

# De drie van Breda

Toen minister van Agt bij de aanvaarding van zijn ambt „de drie van Breda” achteloos noemde, als spoedig aan de orde voor gratie-verlening, ging een storm van protest op. De minister werd berispt over zulk een voorbarige uitlating. Het was een kwestie van recht en volksgeweten — niet van persoonlijk inzicht. Een nieuwe minister van justitie moest niet zulke zaken als bagatel behandelen. Er kwamen kamervragen, er werd geënquêteerd. Het regende ingezonden stukken — alle stoom werd afgeblazen.

En minister van Agt wist wat hij weten wilde: er is een minderheid van ons volk, dat het levenslang voor deze oorlogsmisdadigers inderdaad op levenslang stelt; er is een vrij grote minderheid, die voor gratie is geporteerd; en er is een deel wie het niets kan schelen.

De argumenten voor verdere vasthouding waren alle negatief: het recht moet zijn loop hebben en hun straf stond toch al niet in enige verhouding tot hun wandaden. Iemand rekende uit dat een oorlogsmisdadiger, die nu vrijgelaten zou worden, voor elke moord ruim een half uur gevangenisstraf had uitgezeten.

Er waren echter — ook dat moet gezegd worden — wel positieve argumenten voor vrijlating. En de minister vraagt gratie voor de drie van Breda: op grond van eenstemmige, positieve adviezen van een aantal geraadpleegde rechtscolleges.

—o—

Eerst dit: waartoe dient straf op misdaden in het algemeen?

Er zijn meen ik enkele hoofdargumenten: het voorkomen van misdaden, het corrigeren van de misdadiger, het beschermen van de maatschappij en herstel van het gekwetste rechtsbewustzijn, zowel van misdadiger als van slachtoffer en buitenstaander. Misschien vergeet ik er een — misschien splits ik er wel een.

Maar laten we die argumenten als leken eens samen overzien.

Het meest spreekt ons toe: de straf ter voorkoming van kwaad. In de oude tijd stond op de straf-apparatuur van de schoolmeester geschreven:

Ik wreek geen kwaad maar  
dwing tot goed,  
straf is mijn hand maar  
lieflijk mijn gemoed.

Heel sterk sprak de strafwetgeving, die de Heere door Mozes aan zijn volk oplegde: hand voor hand, tand voor tand, buil voor buil en wonde voor wonde. Dat „oog om oog” is door humanistische schrijvers dikwijls als onchristelijk geïkookt: typerend voor een harde, wrede God die — net als de wraakgierige goden der heidenen — pas tevreden zou zijn wanneer het evenwicht op gruwelijke wijze was hersteld. Dat is echter onwijs gezegd. Gods geboden zijn nooit hard. Men kan zich indenken hoe erg het moet zijn geweest, dat iemand in koelen bloede een oog werd uitgestoken — omdat hij in een blinde driftbui zijn broeder een oog had uitgeslagen. Maar in plaats daarvan kan men zich beter voorstellen: hoeveel ogen door dit gebod zijn gespaard! Ieder die de hand ophief was nu gedwongen na te denken: ik snijd in eigen vlees; hoe harder ik sla hoe harder het op mijn huid neerkomt. Zo hebben deze „harde” geboden des Heeren talloze misdrijven voorkomen. Inderdaad: „hard is Zijn hand, maar lieflijk Zijn gemoed”. Hij slaat met mededogen, gelijk een vader doet.

—o—

Het tweede motief: het corrigeren van de misdadiger.

De spreukendichter zei het al: wie zijn zoon liefheeft, die kastijdt hem. De roede is voor de rug der zotten. Wat onze moderne paedagogie ook weet op te merken over lijfstraffen — de Bijbel schuwt die allermint. En volwassen kerels, die wat bereikt hebben, die zichzelf leerden beheer-

sen, zullen zich nooit schamen voor de pakken slaag, die zij vroeger naar waarde genoten hebben. Alleen lammelingen en mislukkelingen schuiven hun ellende op dat enkele pak rammel, dat hun in hun jeugd een psychisch traumaatje heeft berokkend.

Natuurlijk — er zijn misdadigers, die niet weer in de roulatie moeten komen. Die niet te corrigeren zijn. Die tegen zichzelf en tegen wie de medeburgers moeten worden beschermd. Maar zulke mensen krijgen als regel een straf met extra een t.b.r.; waarbij het „ter beschikking van de regering stellen” niet zo zeer als straf moet worden gezien, dan wel als een poging om deze mensen binnen zekere grenzen en onder degelijk toezicht verder leven mogelijk te maken.

Blijft over het herstel van ons gekwetste rechtsbewustzijn. Dat geldt voor alle betrokkenen, als gezegd. Elk vastberaden ouder weet het, hoe de band met zijn kind hersteld is, wanneer de straf is toegediend. Beiden zijn ergens blij dat hiermee de zaak verzoend is, de verhouding hersteld, de lei schoongeveegd. Een kastijding, zei Paulus, is op het ogenblik zelf niet aangenaam, maar levert later toch goede vruchten op. En een jongen met een gezond rechtsgevoel heeft last van zijn geweten (een slecht geweten is zo iets als een haar in je mond, zei de Amerikaanse schrijver Mark Twain) zolang hij zijn straf niet te pakken heeft. Alleen gluiperds en lafaards proberen onder straf uit te komen — en het dan nog eens te proberen!

—o—

Terug naar de drie van Breda.

Ze hebben ongelooflijk veel op hun geweten. Maar ze hebben nu ook 27 jaar gevangenisstraf gehad. In 1945 zou de kogel in zekere zin gratie hebben betekend, vergeleken bij dit. Ergens is er immers een grens aan ons incasseervermogen? Laat iemand tien maal ter dood zijn veroordeeld, dan krijgt hij in 9 van de 10 gevallen nog gratie: want hij kan maar eenmaal ter dood worden gebracht. Zo kan iemand, die tot 120 jaar gevangenisstraf is veroordeeld, altijd erop rekenen dat hij van God eenmaal gratie krijgt: hij hoeft zijn 120 jaar niet uit te zitten.

En waartoe kan verdere straf voor de drie van Breda nog dienen? Om nieuwe misdaden te voorkomen? Nu, deze drie zullen het echt nooit weer doen. En als er weer zo'n oorlog zou komen (hetgeen de hemel genadiglijk verhoede) dan zullen er heus wel weer nieuwe beestmensen ontstaan, die anderen dwingen tot medeplichtigheid. Gecorrigeerd zijn de drie van Breda allang, verklaarde een reclasseringsambtenaar: ze zijn murw en onttaald, zien geen leven meer voor zich, zijn ontmenst. Moet de maatschappij beschermd worden tegen wrakken van 60, 70 jaar? Kom nu. Er is geen plaats in Nederland, zei deze ambtenaar, waar zo veel prijs wordt gesteld op orde,

tucht en gehoorzaamheid... als in Breda!

—o—

Of zit het in het rechtsbewustzijn van ons volk? Ach zo. De argumenten tegen gratie schijnen alle ontleend te zijn aan de factor „rechtsbewustzijn”. Toch moet hier een misverstand bestaan. Want dan spreekt dat rechtsbewustzijn toevallig niet bij geraadpleegde rechtscolleges. Dan spreekt dat rechtsbewustzijn evenmin bij de grote minderheid van ons volk. Er is dan ook eerder grond om te denken aan... wraakgierigheid.

Want de inkomende reacties zijn uit diepgekwetste zielen afkomstig, van mensen die de wandaden in herinnering brengen; die verwijzen naar de ouders wier kinderen zijn vermoord; naar de jongeren, wier ouders zijn vergast; naar de uitgeroeide families; naar de tallozen, die nooit meer de ellende van een concentratiekamp te boven komen.

Kent u ze — of hebt u ze gekend: de mensen die alle vernederingen, slagen, folteringen hebben meegemaakt, welke in satanische geesten kunnen opkomen? Mannen, wier vrouwen voor hun ogen liederlijk mishandeld werden? Moeders, wier kinderen voor hun ogen afgemaakt werden? Zo iets komt geen mens uit zichzelf te boven; en als hij eenmaal zijn beulen kan vergeven, bidden voor wie hem geweld aandeden, nu, dan is daar veel kracht van boven voor nodig!

Rabbijn A. Soetendorp was dan ook menselijk en begrijpelijk in zijn bewogen woord voor de televisie op zondag 19 februari: aanschouwt en ziet of er een smart is als de smart, die mij werd aangedaan (Klaagl. 1 : 12); de woorden, die gebeiteld staan in het monumentje van Westerbork. Vrijlating zou een regelrechte trap naar de Joden zijn. De drie van Breda hebben hun kinderen en kleinkinderen nog, krijgen brieven en bezoeken. Maar veel van hun slachtoffers zijn al hun familieleden kwijt. En zouden die drie zich dan bij hun gezinnen mogen voegen en de weelde van een verder leven in vrijheid ontvangen, dat hun slachtoffers ontnomen is?

Daartegenover stond prof. dr J. Verkuil, die evangelisch bewogen voor gratie pleitte. Het was zijn gelukkige gedachte om alleen uit het oude testament te citeren. Hij noemde psalm 103 waarin de God van Israël zegt: niet altijd te zullen twisten, noch eeuwig de toorn te behouden; wel te straffen, maar niet overeenkomstig onze misdaden. En hij beriep zich op Jesaja: al zijn uw zonden als scharlaken, Ik zal ze maken als witte wol.

Prof. Verkuil verstond Gods gebod van oog om oog en tand om tand terdege, maar kende de God van Israël toch ook als genadig en barmhartig en groot van goeder-tierenheid. Rabbijn Soetendorp repliceerde direct: het waren de

Joden, die de betekenis van dit gebod hadden verzacht; die hebben aangetoond dat het niet letterlijk om uitgeslagen tanden en zo voorts ging — maar om de geldelijke tegenwaarde te vergoeden (zie ons artikel Pentateuch d.d. 30-10-'70).

Maar de rabbijn kende slechts één oplossing: levenslang is levenslang. Ze zullen de rest van hun leven moeten nadenken over hun slachtoffers. Dat is: blijven in de hel. Voor hem — hoe sympathiek en zachtzinnig deze als mens ook is — bestond geen compromis. Hij vertegenwoordigde de stem van de talloze slachtoffers: geen pardon voor deze beulen der mensheid.

De reclasseringsambtenaar wierp ook nog een belangrijk licht op de kwestie: vele, zeer vele Joodse slachtoffers zijn gevallen: omdat wij ze niet hielpen onderduiken of... omdat onze mensen hen zelfs hebben verraden aan de vijand! Hier is sprake van een brede nationale schuld, die op de drie van Breda wordt geconcentreerd. \*)

—o—

Prof. Verkuil — u hoeft het verder niet altijd en in alles met hem eens te zijn — verstond hier naar mijn mening het Evangelie zeer goed. Hij zei: we moeten het beeld van onze God vertonen, als we met Hem omgaan. En dan moeten we gaarne vergevend zijn, barmhartig en vol mededogen. Verdere straf heeft immers geen zin. Verdere straf onteert het volksgeweten, verlaagt de rechtspleging tot wraak oefening, zet ons op het niveau van de beulen.

Neemt u me niet kwalijk, dat ik u voor deze kwestie plaatste? We zullen er allemaal mee moeten klaar komen. We zullen allemaal een positief standpunt moeten kiezen, met kruisiging van alle gevoelens, die niet naar de Geest zijn.

Hebt u familie verloren aan de oorlog? Hebt u gevaar gelopen, dag in dag uit? Bent u ondergedoken geweest, gearresteerd, verhoord met „verscharfte Vernehmung”? Dan moge ook u iets vertonen van Christus' barmhartigheid. Hij heeft onschuldig geleden.

Of hadden wij eigenlijk ons mooie leven wél verdiend?

\*) P.S. Wij hebben intussen het bewogen kamerdebat gevolgd. Het derailleurde op dit punt: de motivering tegen vrijlating werd geput uit het gedrag der delinkwenten van vóór hun veroordeling. De gratie is echter gebaseerd op gedrag ná een veroordeling. Basis van het recht is: geen zaak mag twee maal gestraft worden. M.

# Leven en dood

11

Ter afsluiting van de reeks over het thema 'leven en dood' volgt nu een woord, dat ik enige tijd geleden heb klaargemaakt voor een sprekebeurt en waarvan het eerste deel in het nummer van vorige week stond.

Maar, zal iemand vragen, is het nu alleen de geseculariseerde mens, die het gesprek over de dood opnieuw op gang brengt? Doen kerkmensen, zelfs gekwalificeerde kerkmensen als dominees en professoren, niet ook aan dat soort nieuwe gesprekken over de dood mee? Hebben wij niet pas een Groningse studenten-predikant, ds M. A. Krop, voor de televisie horen zeggen: dood is dood, wat hij een zeer bevrijdende gedachte noemde?

Inderdaad is het een eigenaardig tijd-verschijnsel, dat we vandaag geheel geseculariseerde kerk-dienaars kunnen tegenkomen, die niet, zoals hun collega's uit vroeger tijd, de consequentie trekken en de kerk verlaten. Dat is verwarrend, maar de kerk heeft zelf aan deze verwarring schuld, doordat ze in de leertucht over haar dienaars al te slap is opgetreden. Maar daarover nu niet verder. We kennen immers de reactie daarop naar de andere kant aan den lijve.

Nu we het evenwel toch over deze soort van theologen hebben, moet ik de aandacht vestigen op iets, dat, dunkt mij, opvallend is. Deze moderne theologen van het standpunt „dood is dood” zijn op politiek en maatschappelijk gebied nogal kritisch en vooruitstrevend en sommigen bedrijven zelfs de theologie van de revolutie, waarvoor ze zich beroepen op het grote voorbeeld van Jezus, die ook revolutionair zou zijn geweest. Het evangelie van de opstanding vertalen ze als het evangelie van de opstand.

Nu geloof ik niet, dat het juist is, Jezus op politiek en maatschappelijk gebied als een revolutionair voor te stellen. De evangelische berichten staan dat eenvoudig niet toe. Nu is er echter toch één gebied, waarop de evangeliën Jezus laten zien als rebel, opstandeling, zo u wilt: revolutionair. Dat betreft zijn houding tegenover de dood. De Heiland heeft het niet kunnen hebben, dat zijn tijdgenoten zo gehoorzaam, volgzzaam en gedwee zich opstelden tegenover de dood. Stellig is er een ongehoorzaamheid tegenover de dood, die Jezus Christus zeker niet zou goedkeuren of voor zijn rekening nemen. Opstandigheid tegen de dood kan namelijk verkapt opstandigheid tegen God zijn, dat we Hem namelijk het recht ontzeggen, op zijn tijd te zeggen, dat ons uur gekomen is. Om ons voor deze soort van opstandigheid te behoeden is ons in de Bijbel de geschiedenis verteld van het geduld van Job, die immers, zoals er staat, Gode niets ongerijmds toeschreef.

Toch heb je omgekeerd gehoorzaamheid aan God, die verkapt gehoorzaamheid aan de dood is. Deze gehoorzaamheid aan de dood heeft Jezus gespeurd en geproefd, toen Hij bij Jairus binnenstapte, wiens dochtertje juist gestorven was. Jezus zag daar de fluitspelers en het misbaar van de schare. Je kunt inderdaad als christen begrafenissen meemaken, die je haast boos en geprikkeld maken, omdat je ze ervaart als een hommage aan de dood. De dood wordt dan, zo voelen wij het aan, te serieus genomen. Persoonlijk kan ik wel eens heilig worden om het vakmatige ritueel, waarmee de dood op begrafenissen tegemoet getreden wordt. Een ritueel zou je kunnen omschrijven als een stel gedragsregels waarmee wij een emotionele situatie de baas zien te worden. Een breuk in het ritueel kan ons totaal overstuur maken, b.v. als er iets onregelmatig met de kist zou gebeuren. Dat bewijst, hoe onecht de rituele beheersing is. Ze suggereert een zekere trouwheid met de dood, die echter bij de

minste of geringste aanleiding kan omslaan in een werkelijk panische angst. Als Jezus in het huis van Jairus stuit op de joodse rouwgebruiken, reageert Hij erop met een echt provocerend woord: schiet op, want het meisje is niet gestorven, maar slaapt. Deze opmerking is niet filosofisch bedoeld, alsof de dood volgens Jezus een soort slaap zou zijn. Ik althans zoek de zin van deze opmerking vooral in haar provocerend gehalte, om eens even iets anders te zeggen dan dat magisch geladen woord 'dood', waar alle mensen zo eerbiedig voor uit de weg gaan. Jezus bedoelt met dit woord de dood te onttronen. Voor Hem, die door de God des Levens naar de wereld is gezonden, is het even gemakkelijk tegen een dode als tegen een slapende te zeggen: sta op. Maar wie ziet dat in Hem? Integendeel, ze lachten Hem uit.

Wat Jezus' provocerende, rebelse houding, tegenover de dood betreft, ik denk hier ook aan het woord, dat van Hem overgeleverd is: laat de doden hun doden begraven. Hij zegt dat tegen een discipel, die, voor de keus gesteld, Jezus te volgen of zijn vader te begraven, aan het laatste voorrang verleent. Jezus vindt die voorrang kenmerkend voor ons en vandaar dat zeer scherpe woord uit zijn mond: laat de doden hun doden begraven. Wij hebben zoveel consideratie met de dood, dat wij er zelfs de Levensvorst voor laten wachten. We vragen van Jezus Christus dezelfde aanpassing als die wij zelf maar al te bereid zijn op te brengen tegenover de dood. Dat neemt Jezus niet.

Bij het graf van Lazarus heeft Jezus dat ook niet genomen. We weten allen dat de Heiland bij het graf van Lazarus geweest heeft. „Jezus weende” — het is één van de bekendste teksten uit de Schrift. Waarom zo overbekend? Omdat de Heiland voor ons beseft ons daarin zo heerlijk dicht bij komt: Jezus weende ook. Toch, als je het verhaal nauwkeurig leest, kom je tot de conclusie, dat Jezus niet zozeer van droefheid als wel van woede gehuld heeft. Van woede? Daar ontstellen we van, want wat Jezus ook van ons mag, maar zeker niet kwaad worden. Toch staat het er. Precies vertaald, lezen we: „Toen Jezus Maria dan zag wenen, en ook de Joden, die met haar meegekomen waren, zag wenen, werd Hij verbolgen (= woedend) in de geest en wond zich op en zei: waar hebt gij hem gelegd? Zij zeiden Hem: Here, kom en zie. De tranen sprongen Jezus in de ogen.” (Joh. 11 : 33-35).

Waarom werd Jezus woedend? Omdat iedereen zich al zo helemaal bij de dood van Lazarus had neergelegd. Het hele rouwbedrijf ervoer Jezus als een hommage aan de dood. Terwijl Hij toch de Levensvorst was! Maar niemand, die daar iets van verwachtte. Niemand die naar Jezus toekwam en zei: Here, U bent hierheen gekomen, en dat vast niet, om aan de dood zijn tol te betalen. Zelfs Maria komt niet verder dan: Here, indien Gij hier geweest waart, zou mijn broeder niet gestorven zijn. D.w.z. over ziekte erkende ze Jezus' macht. Maar nu de dood was ingetreden, ja, nu stond Jezus volgens Maria ook machteloos, als ieder ander. Alleen Martha laat met haar woorden een mogelijkheid open. Ook zij zegt eerst wel hetzelfde als Maria, maar dan gaat ze zo verder: Ook nu weet ik, dat God U geven zal, al wat Gij van God begeert. Gretig gaat de Heiland daarop in en Hij komt met Martha dan ook tot een juweel van een gesprek, werkelijk de parel in dit hoofdstuk. Maar bij de anderen is er

geen verwachting van Jezus. Ze zeggen wel: Had Hij, die de ogen van de blinde heeft geopend, niet kunnen maken, dat ook deze niet stierf? Maar nu 'deze' gestorven is, nu kan Hij, die de ogen van de blinde geopend heeft, verder natuurlijk ook niets meer 'maken'. Tegenover de dood is Hij even machteloos als ieder ander.

Voor het besef van de mensen hoort de dood bij het leven. Niet, dat ze zich daarmee verzoend hebben, ze protesteren er genoeg tegen. Maar zoals imand van de grofste slavernij kan zeggen: 't hoort zo, omdat hij nooit de smaak van de vrijheid geproefd heeft, zo zeggen de mensen van het sterven: 't hoort zo. Niet, dat de mensen er niet bang voor zouden zijn. Dat zijn ze. Maar juist de angst voor de dood vergroot nog de heerschappij van de dood. Zoals ergens in het Nieuwe Testament staat (Hebr. 2:15), dat de mensen gedurende hun ganse leven uit angst voor de dood tot slavernij gedoemd zijn. Slaven van de dood, dat zijn de mensen en de gelovigen zijn dat ook nog maar al te zeer.

Daar is Jezus tijdens zijn verblijf op aarde herhaaldelijk op gestuit en Hij is daar dwars tegenin gegaan en heeft door tekenen van doden-opwekking laten zien, dat Hij de Vorst des Levens is.

Men noemt Jezus vandaag een revolutionair en een rebel en men bedoelt ermee, dat Hij zich verzet heeft tegen het gezag der overheden — wat niet waar is. Toch kun je Jezus een rebel noemen, een revolutionair en een non-conformist, in zijn houding n.l. tegenover de dood. De dood zag Hij als de meest tyrannieke en tegelijk de meest onrechtmatige overheid over de mensen. Is onze cultuur nog wel zo levensgezend als onze Heer?

Wat mij zo treft bij de zgn. theologie van de revolutie is, dat zij juist tegenover de dood elk revolutionair elan mist en omgekeerd de gehoorzaamheid predikt, om niet te zeggen de gelatenheid en de gedweeheid. Althans, dat hoor ik in die woorden: dood is dood. Daar kan dan achteraf nog wel weer een verklaring van gegeven worden, die niemand begrijpt en die het evangelie moet redden, maar de hoofdzin blijft toch maar: dood is dood.

Terwijl de belofte van het evangelie is, dat wie in Jezus Christus gelooft, in eeuwigheid niet zal sterven, zoals de Here tot Martha zegt.

Nu weet ik wat u denkt. U denkt, ja, maar dat moet je toch in on-eigenlijke zin opvatten, dat 'in eeuwigheid niet sterven', want we gaan toch metterdaad sterven? Stellig, maar we zullen even zeker leven en in Christus leven we zelfs door de dood heen. Dat is niet om de dood heenpraten, dat is niet over de dood heen praten, maar dat is met het evangelie mee dwars door de dood heen spreken en dan blijkt, dat de dood niets anders is dan een doorgang naar het eeuwige leven.

Wie hiertegenover nog de behoefte gevoelt om vol te houden: en toch is de dood een hele werkelijkheid. Wel, wie ben ik, dat ik dat tegen zou spreken? Ik heb de dood ook niet ontkend.

Maar zoals je bij een zonsverduistering een donker glaasje moet gebruiken om het hapje uit de zon te zien, zo moet je met een afgeschermd oog tegen het licht van het evangelie inkijken om de dood nog waar te nemen. Wel, verboden is dat niet, maar is het dankbaar, bij zoveel licht? Is het niet dankbaar, dit ook eens niet te doen?

De overleden Prof. Van Ruler heeft in zijn mooie boek: De dood wordt overwonnen — een uitleg van het bekende Schrift hoofdstuk 1 Corinthiërs 15 — gezegd, dat voor een christen de volgorde van dood en leven is omgekeerd. Van Ruler laat dat zien aan een woord van Paulus in 1 Cor. 15:22: Want evenals in Adam allen sterven, zo zullen ook in Christus allen levend gemaakt worden. Van Ruler schrijft: „Paulus keert de volgorde om. Het spreekt niet over leven en dood, maar juist omgekeerd over dood en leven. Wij denken: eerst het leven en dan de dood. En als we dieper doordenken, dan denken we: daar is een stróóm van leven en daar is een stróóm van dood en in wezen is dat één grote, ononderbroken stroom des levens en des dood. Het leven en de dood zijn twee fasen, twee verschijningsvormen van de ene, ondoorgrondelijke, mysterieuze werkelijkheid. Dan komt echter het evangelie en zegt: laat u niet bedriegen door deze zinsbegoo-

cheling! De werkelijkheid —, dat is het sterven! Het leven — dat moet nog gegeven worden! Zo worden wij in onze natuurlijke overpeinzingen gestoord door het evangelie... De dóód, daar staan we middenin. Het leven, dat hebben we vóór ons.”

Tenslotte nog dit: Men deelt vandaag de christenen wel eens in in twee soorten: die met een belangstelling voor het hiernamaals en die van voor het hiernamaals. Nu lijkt het wel alsof wij ons met dit onderwerp helemaal in de dingen van het hiernamaals verdiept hebben. Maar let dan eens op de slot-conclusie van Paulus, als hij het een hoofdstuk lang gehad heeft over onze opstanding uit de doden op de dag van Christus: daarom, mijn geliefde broeders, weest standvastig, onwankelbaar, te allen tijde overvloedig in het werk

des Heren, wetende, dat uw arbeid niet ijdel is in de Here. Met deze conclusie laat Paulus het licht van de opstanding in het hiernamaals in het hiernamaals binnenvallen. Onze arbeid, ons geploeter hier is niet vergeefs. Als het ook waar is, wat het evangelie zegt, dat van Christus uit een echt en voldoende antwoord op de dood gegeven is, dan betekent dit niets minder, dan dat het grootste probleem der mensen, waar ook de meeste denk-energie der mensen aan besteed is, opgelost is. Dat wil zeggen, dat de christen een mens mag zijn die de handen vrij gekregen heeft om dienend in dit leven te staan en om werkelijk belangeloos God en de naaste lief te hebben. Hij kan zich zelfs de weelde veroorloven het leven te verliezen, omdat het voor hem toch al gewonnen is en blijft.

## ZENDING

### Critische waardering

### van ons

## Gereformeerde zendingsbeleid

(3)

#### ■ Doop

We stuiten in het zendingswerk op het merkwaardige feit dat Bantoe-christenen eerder bereid zijn gedoopt te worden door besprenkeling dan door onderdompeling. Daar ligt de gedachte achter dat dopen door onderdompeling veel grotere consequenties heeft dan de doop door besprenkeling. In een van onze Bantoe-gemeenten langs de Umkomaas-rivier wordt de wijze van doopsbediening overgelaten aan de keuze van de dopeling. Zij die voor onderdompeling gekozen hebben, hebben radicaal met het heidendom gebroken; zij die gekozen hebben voor besprenkeling zijn nog veel sterker met heidens gedachtengoed besmet. Hiermee verlaag ik de doop niet tot een magische ritus, alsof de doop zelf de verandering zou bewerkt hebben. Maar het is een feit dat men aanneemt dat onderdompeling identiek is aan zelfovergave aan Christus, terwijl besprenkeling in een veel vrijblijvender licht gezien wordt. Het is mij niet bekend wat de oorzaak is van dit verschil in visie. Misschien herinneren oudere Bantoes zich onderdompelings-ceremoniën van toverdokters, hoewel ik voor die ceremonie nog nooit en volkenkundige bevestiging gevonden heb.

Hoe dit ook zij, de doop door onderdompeling heeft zijn volle legale plaats in de Schrift. Romeinen 6 veronderstelt onderdompeling. Omdat onderdompeling door de Bantoe zo ernstig genomen wordt tegenover de vrijblijvendheid van besprenging, vraag ik: **waarom gaan we door met besprenkeling?**

Nog een ander punt moet genoemd worden: Wij Westerlingen objectiveren het verleden met het gevolg dat we moeite hebben met Romeinen 6. De geopenbaarde waarheid dat de doop ons in gemeenschap brengt met de dood en de opstanding van Christus, heeft in de Gereformeerde theologie dan ook weinig aandacht gekregen, ook al is er veel over de doop gediscussieerd en gestreden. Zwart Afrika heeft een andere geschiedenisopvatting. Het verleden komt in het heden tot leven door herhalingsriten,<sup>36)</sup> evenals het omgekeerde plaatsvindt wanneer het heden ons

door middel van riten terugbrengt in het verleden. Hoezeer deze cyclische geschiedenisopvatting ook Bijbelse correctieven nodig heeft, ze levert toch een winstpunt op in verband met de doop. Het is juist de onderdompeling die openbaart hoe wij **vandaag** in de dood van Christus gedoopt en ondergompeld worden en ermee samengroeien, maar tegelijk hoe de **historische** opstanding van Christus vandaag in onze opstanding tot een nieuw leven zichtbaar wordt.

#### ■ Wijze van onderricht in catechese en prediking

Ik veronderstel dat we allemaal bekend zijn met de verrassende gedachten van Ernst Dammann<sup>36)</sup> over de relatie tussen Bantoe-taal en levensbeschouwing. Een korte weergave ervan is te vinden in het opstel van J. A. van Rooy „Kommunikasie en Taal” in de bundel Lux Mundi II.<sup>37)</sup>

Hieronder volgt een bescheiden poging deze gedachten vruchtbaar te maken voor ons zendingswerk.

De Indo-Germaanse mens die zichzelf als subject ziet in de benadering van de kosmos, werkt op dezelfde manier in de theologie. Hij ordent en klassificeert de stof. Dit heeft zijn interesse, ook al is hijzelf niet existentiële op de stof betrokken. Want hij, het subject, analyseert het object. Ik wil niet suggereren dat we de Schriftwaarheid — materiële — aan ons onderwerpen, maar methodisch doen we het wel. De preek is geen preek zonder thema en verdeling.

Deze methode kan echter geen genade vinden in de ogen van de Bantoe. Als we de **doctrina** op die manier verklaren, is hij niet bijster geïnteresseerd. Preken die door blanke gewaardeerd worden, kunnen zijn interesse niet wekken. Maar zodra hem verduidelijkt wordt hoe hij er zelf existentiële bij betrokken is, gaat hij er voor zitten en luistert hij. Zodra hij ziet dat de wereld van God in zijn wereld ingrijpt, voelt hij zich weer thuis in zijn eigen manier van denken. De wereld buiten hem klassificeert hem. Vandaar het wonderlijke verschijnsel dat een preek van een helper, volgens onze maatstaven rommelig en zonder kop of staart, soms

<sup>36)</sup> Placide Tempels, Bantu Philosophie, Heidelberg, 1956, pp. 121-132.

<sup>37)</sup> pp. 108-130.

<sup>35)</sup> D. J. Bosch, aangeh. art. p. 233.

veel meer inslaat dan de preek van de zending, die methodisch met verdeling en al veel beter in elkaar zit. Diens preek raakt echter het Bantoe-hart niet, omdat ze te verklarend is en de luisteraar niet betreft in Gods plan met de wereld. Zelf heb ik proeven genomen door in een Bantoe-gemeente over een en dezelfde tekst op twee manieren te preken: op de blanke manier en op de Bantoe manier (een poging daartoe tenminste). Het verschil in reactie was opmerkelijk.

Uiteraard behoren beide manieren elkaar wederzijds te corrigeren. In ons onderwijs aan helpers en predikanten moeten we ervoor waken de zwarte leerlingen te ont-Bantoeseren. Dit zou nl. leiden tot kortsluiting in de communicatie tussen de afgestudeerde westerse predikant of helper en de gemeente.

### ■ Prediking

Wanneer ik „inhaltlich” een paar opmerkingen over de prediking maak, moet vooropgesteld worden, dat het hermeneutisch probleem nergens zo groot is als in de zending. In het verstaan en doorgeven van het Evangelie zijn wij als blanken historisch en cultureel geconditioneerd. Zoals dr D. Bosch heel scherp gesteld heeft in zijn prachtige artikel „Hermeneuse in 'n sendingsituatie”<sup>38)</sup>, is het probleem van de zendeling „drie-cultureel”. Hij moet de boodschap van de Schrift, die in een bepaald cultureel patroon vervat is, overdragen in zijn eigen religieuze cultuursituatie en dan verstaanbaar overdragen in de religieuze cultuursituatie van de Bantoe. De Bantoe voor wie we spreken, weet dat we religie brengen en hij verwacht ook niets anders, maar hij kan de boodschap alleen in zijn eigen religieuze patroon opvangen. Maar zijn eigen religie is demonisch, „hou die mens gevange, weg van Christus, dit stop sy ore toe vir die boodskap van die evangelie. In daardie religie is God teenwoordig, teenwoordig as 't ware deur sy afwesigheid.”<sup>39)</sup>

Christus kan alleen maar de Koning en Broeder van de Bantoe worden, als Hij door zijn Geest in die demonisch gebonden religieuze wereld binnendringt. Met andere woorden: Het Evangelie moet zo gebracht worden, dat de ontvanger van de boodschap het hoort in de context van zijn religie en reageert zoals ik gereageerd heb; hij moet onrustig worden en inzien hoe hopeloos zijn religieuze situatie is tegenover de Here over wie hij nu hoort spreken.

Iemand kan natuurlijk opmerken: de Heilige Geest werkt het geloof en wie zal dit ontkennen? Maar dat is geen argument om een Westerse preek te verdedigen. Als ik het eens zo mag zeggen: We moeten niet van de Heilige Geest verwachten dat Hij de boodschap cultureel-religieus overdraagt! De Geest werkt het wonder van de bekering, nadat wij de gehoorbrug (het geloof is uit het gehoor!) gebouwd hebben.

We moeten van de Geest niet twee wonderen verwachten, eerst het **cultureel-religieuze overbrengen van de boodschap** en dan het **werk van de bekering**. In feite verwachten we deze twee wonderen van de Geest als we zeggen (zoals in de discussie gebeurde), dat we alleen maar het Woord moeten brengen, waarna dat dan vanzelf de Bantoe zal raken. Het woordje „vanzelf” nodigt de Geest uit te doen wat wij hadden moeten doen.

Deze opdracht om het horen van het Woord mogelijk te maken, drukt dagelijks zwaar op de zendingman. Aanvankelijk denkt hij: Het gaat goed, de mensen komen en aanvaarden de boodschap. Langzamerhand komt hij er echter achter dat ze de

boodschap aanvaardden, omdat ze nog nooit in hun eigen religie zijn aangesproken. De boodschapper heeft onbewust een vrijblijvende boodschap overgebracht. De prediker gebruikt b.v. het woord „zonde” en de ontvanger hoort hetzelfde woord. Bij dat woord denk ik aan persoonlijke verantwoordelijkheid tegenover God, verwerping vanwege volharding, vergeving. De Bantoe-hoorder denkt echter aan een vergrijp tegenover de gemeenschap wat de norm betreft, aan verlies van respect in de gemeenschap wat de sancties betreft en aan wegen om het verstoorde evenwicht weer te herstellen wat de verzoening betreft. Ik zoek de oorzaak van de zonde in mezelf, hij zoekt die „in the self he has externalised into the world around.”<sup>40)</sup> (in het „ik” dat hij heeft geprojecteerd in de wereld om zich heen). Daarom is de waardering van de zonde ook geheel anders. Hij beschouwt liegen nauwelijks als zonde, maar iemand in het openbaar uitschelden is verschrikkelijk. Thuis dronken zijn is geen zonde, want daar kun je geen ruzie maken, maar dronken zijn op het erf van je buurman en daar vechten, is beslist een grote zonde. Men kan Christenen horen zeggen tot iemand die dronken is en die wil vechten: „Ga naar huis en drink daar.” In verband hiermee krijgt de opmerking van H. van 't Veld reliëf dat een Bantoe onder een bestraffing altijd rustig blijft, ook al heeft hij het niet verdiend.<sup>41)</sup>

Als de zendeling zich deze achtergrond niet bewust is, zal hij door zijn prediking wel een nieuwe waardering van de zonde in de gemeente tot stand brengen, maar die zal dan blijven liggen in het vlak van de groeps-ethiek.<sup>42a)</sup> De zonde is dan niet meer anti-sociaal tegenover de stam maar tegenover de kerk. Tegen deze achtergrond moet de vaak gehoorde vraag „Wat is de wet van de kerk?” worden verstaan.

We spreken vanuit ons beschermde milieu veel over het komende leven omdat er bij ons weinig vrees voor dit leven bestaat. Maar dit leven is de vijand van de Bantoe en zijn laatste eschatologische zorg in zijn begrafenis. „Ons moet daarom versigtig wees om nie ons oordeel van wat ware religieuse behoeftes is, sonder meer in die Bantoe se situasie te projekteer nie,” zegt Bosch.<sup>42b)</sup>

We moeten zoveel mogelijk vermijden over God te spreken in onze prediking. Vooral in het begin van het zendingswerk moet de prediking voluit Christus-prediking zijn. Men krijgt de indruk dat de jarenlange prediking onder de Bantoe niet God, de Vader van Christus, maar eerder de halfvergeten en tamelijk onbekende Modimo of nNkulunkulu weer voor het voetlicht gehaald heeft en zijn positie heeft versterkt. Ik ben ervan overtuigd (al kan het niet bewezen worden), dat „God” voor de heidenen vandaag werkelijker is dan honderd jaar geleden. Onder „God” versta ik dan een afgod met gechristianiseerde trekken.

Men kan zich gemakkelijk vergissen als men eigen zendingservaring op zijn waarde probeert te schatten. Als u me toestaat wil ik echter toch mijn ervaringen als volgt formuleren: Veel Christenen voelen dat ze met de heidenen aan dezelfde God als gemeenschappelijke religieuze basis verbonden zijn. Ik ben er vaak getuige van geweest dat Christenen en heidenen onderling met wederzijdse instemming over God spraken. De Breuklijn tussen heidenen en veel Christenen ligt — subjectief — niet primair in een Godsbeschouwing, maar in de Christologie. Christus is dan een **donum superadditum**. Veel Bantoe-christenen beseffen niet dat de God over wie de heidenen spreken, een andere God is en dat impliceert dat ze zelf met een gechristianiseerde afgod leven. De ervaring van — naar ik aanneem — ieder van ons ondersteunt deze stelling, nl. dat een pastoraal gesprek met veel kerkleden over de betrouwbaarheid van God, de Vader van Jezus Christus, moeilijk is, omdat hier een tegen-

stelling ligt met de willekeur die aan uNkulunkulu of Modimo wordt toegeschreven.

Derhalve moeten we met alle kracht Christus, zijn koningschap en zijn broederschap brengen en alleen van Hem uit God de Here prediken. In Bijbels licht is dit geheel verantwoord. Als we de Schrift aandachtig lezen, vinden we dat afwisselend gesproken wordt over de activiteit van God en de activiteit van Christus, b.v. inzake de opstanding. In 1 Petrus wordt gezegd dat Christus is opgewekt door God de Vader (1:21; 3:18), maar ook dat Hij zelf opgestaan is (1:3; 3:21). „Es geht... om ein Ineinander und Miteinander: wo Gott handelt, handelt auch Christus.”<sup>43)</sup> (Het gaat om een in elkaar en met elkaar: waar God handelt, handelt Christus ook).

Alleen door Christus kan de Bantoe de Vader ontdekken. Een prediking over God zoals die in blanke gemeenten plaatsvindt waarbij stilzwijgend wordt aangenomen dat het over God in Christus gaat, moet in de zendingkerk worden vermeden, omdat deze prediking geïncorporeerd wordt in de Modimo- of uNkulunkulu-categorieën. De allerbeste preek over God, waarin Christus niet voorkomt, heeft onmiddellijk syncretistische gevolgen bij de ontvanger van de boodschap.

Omdat in de Bantoe-religie anti-sociaal gedrag (zonde) verzoend kan worden volgens een „wederkerigheidsbegrip”<sup>44)</sup>, waarmee het verbroken evenwicht is hersteld en de zaak is afgedaan, wordt vergeving van zonden in de kerk ook gemakkelijk gezien als het doel van het dienen van God. Het gevolg is, dat het leven der dankbaarheid een wet-tisch aanhangsel wordt, zonder organische verbinding met het geloofsleven. Daarom zal de zendingsprediking de nadruk moeten leggen op vergeving der zonden door Christus als middel om in een leven der dankbaarheid voor God tot levensontplooiing te komen.

### ■ Ziekte en genezing

Slechts met grote aarzeling snijd ik dit punt aan, omdat sommigen van u mij misschien van ketterij zullen beschuldigen. Het volgende wordt echter als vraag in uw midden gelegd.

Hoe langer men dagelijks onder de Bantoe werkt, des te meer wordt men getroffen door de grote plaats die religieuze ziekten onder hen innemen, ziekte die door de geesten wordt gezonden en die in het Zoeloe „**isifo sabantu**” genoemd wordt. We kunnen het ook rustig bezetenheid door demonen noemen. De patiënten gaan ter genezing naar een toverdokter of zelfs naar een Zionistische voor-ganger, omdat ze ervan overtuigd zijn dat de blanke medische wetenschap hiervoor geen medicijnen bezit.

De naam „**isifo sabantu**” betekent dan ook de „**swartmansiekte**”. De ziekte is psychisch van aard. Ook leden van onze gemeenten gaan naar de toverdokter, of we dat nu willen weten of niet. Een van de redenen is „dat ons nie meer weet wat om aan te vang met die owerhede en magte, met die bese geeste in die lug nie.”<sup>45)</sup> En omdat wij geen raad weten met demonen en met de „**isifo sabantu**” weet de Christen-Bantoe ook niet wat hij ermee moet beginnen en blijft hij de hem bekende oude paden van zijn religie gaan. Op dit punt ligt een van de primaire behoeften van de Bantoe. Hier wortelt zijn angst.

Toch geeft de Schrift een duidelijk antwoord. Jezus Christus moet gebracht worden, niet alleen als Verlosser van zonden volgens onze westerse zonde-categorie, maar als Overwinnaar van boze geesten, van bezetenheid en angst. Intussen impliceert deze prediking niet dat de „**isifo sabantu**” met de prediking verdwenen is. De God des vredes heeft de satan nog niet onder onze voeten vertreden (Rom. 16:20). De Schrift kent een opdracht tot genezing (Jac. 5:14). Christus heeft niet alleen onze zonden weggenomen, maar ook onze ziekten op Zich genomen (Jes. 53), **gedragen, weggedragen, genezen**. Petrus laat deze woorden weerklinken als hij zegt: door zijn wonden zijt gij genezen (1 Petr. 2:24).

<sup>40)</sup> John V. Taylor, *The Primal Vision*, London, 1963, p. 176.

<sup>41)</sup> Art.: De Afrikaan en de Zonde, *De Heerbaan*, nov./dec. 1965.

<sup>42a)</sup> Dit is me nog meer opgevallen bij de lezing van de Zoeloevertaling van het bekende boekje van Walter Trobisch: „I loved a girl”. In de eerste brief zegt de jongen: „Ik schaam me vanwege de schuld die ik in de kerk heb, maar ik ben zelf nog maar een christen.” p. 6.

<sup>42b)</sup> Aangeh. art. p. 230.

<sup>43)</sup> Werner Bieder, *Grund und Kraft der Mission nach dem 1. Petrusbrief*, Zürich, 1950, p. 16, *Theologische Studien*, Heft 29.

<sup>44)</sup> J. A. van Rooy, aangeh. art. in *Lux Mundi* II, p. 117.

<sup>45)</sup> D. J. Bosch, aangeh. art. p. 234.

<sup>38)</sup> p. 222.

<sup>39)</sup> D. J. Bosch, p. 225.

Het is niet verantwoord dit alles alleen maar op zonden te laten slaan. Ziekte zoals hierboven aangegeven, is niet primair een medische maar een religieuze zaak.

Dr G. Jansen wijst erop, dat de moderne psychiatrie veel heeft bijgedragen tot het proces van „Entdämonisierung” en daarom wil hij de klok niet terugdraaien naar de antieke methodes van Blumhardt.<sup>46)</sup> Ik ben echter bang dat Jansen als man van wetenschap hier vergeet, dat de Bantoe niet op het vlak van de psychiatrie staat. Hij, de Bantoe, verwacht hier geen heil van de medische wetenschap. Trouwens, als men de Bantoe zover krijgt dat hij met zijn „isifo sabantu” naar een dokter gaat, is de kans groot dat de arme man — om welke reden dan ook — weer zonder meer naar huis gestuurd wordt. Ik spreek uit ervaring. Dat ik de medische wetenschap niet veracht, moge blijken uit een woord van Jezus Sirach dat ik met instemming citeer: „geef de arts de eer die hem toekomt, want ook hem heeft de Heer geschapen” (38 : 1).

De Schrift spreekt over tekenen waarmee de Here het woord bevestigd heeft (Marc. 16 : 20). De Schrift spreekt ook over genadegaven van genezing (1 Cor. 12) in een tijd waarin er van „Entdämonisierung” nog geen sprake was (als er al ooit van zo'n tijd sprake kan zijn!). In elk geval is de Bantoe-wereld nog vol demonen. Ik geloof met Floor, dat de opvatting dat de charismata verdwenen zijn, niet houdbaar is.<sup>47)</sup> De charismata zijn gegeven met een ander doel dan de Schrift. Ze zijn geschonken als openbaring van de kracht en tegenwoordigheid van God (1 Cor. 14 : 25) en staan onder de Schrift, want de gave van de profetie moest worden beoordeeld met de norm van de Schrift, 1 Cor. 14 : 29).

Daarom moet Christus verkondigd worden als de Overwinnaar van de demonische machten in het Bantoe-leven. Zij die overweldigd worden door de machten in „isifo sabantu”, moeten veel pastorale begeleiding ontvangen en bezocht worden door gebedsgroepen uit de gemeente en zo nodig moeten hun de handen worden opgelegd. De handoplegging behoort samen met geloof, doop,

opstanding en oordeel tot het fundament van het geloof (Hebr. 6).

U zult tegenwerpen dat we hiermee in Zionistische wateren verzeild zijn. Maar bij de Zionisten is genezing **doel** geworden en wordt ze binnen het magische krachtenveld van de Bantoe-religie getrokken. In de Schrift is het uitwerpen van demonen **middel** (Luc. 10 : 20) en teken van de tegenwoordigheid van Christus en zijn koninkrijk. Alleen als het Evangelie de Bantoe hier in het centrum van zijn demonische religie raakt, kunnen we van geslaagde zendingsacties spreken.

#### ■ Gemeenschap

De stelling kan worden verdedigd: hoe dichter een Bantoe-gemeente een blanke gemeente benadert, des te minder werkelijke gemeenschap wordt er ondervonden. En omgekeerd: hoe verder een Bantoe-gemeenschap (Zionisten) van de Europese kerk afstaat, des te meer gemeenschap (c.q. valse gemeenschap) wordt er ondervonden. „Die sionistische sekte vorm beslis 'n oord van gemeenskap... waarin die lidmaat vastigheid en beskerming vind.”<sup>48)</sup> Een van de oorzaken van het separatisme dat zich van de blanke kerk afscheidt, is het zoeken van „some place where... Africans can feel at home” (een plek waar Africans zich thuis kunnen voelen), zegt F. B. Welbourn.<sup>49)</sup>

In de secten heeft de Bantoe een pseudogemeenschap gevonden waar hij alleen maar de illusie heeft, dat hij in zijn diepste „ik” wordt aansproken. De kerk van Christus die waarachtige gemeenschap bezit, is er nog maar heel gebrekkig in geslaagd de Bantoe gemeenschap aan te bieden. Een van de oorzaken daarvan is, dat het gemeenschap-stichtende Evangelie de Bantoe nauwelijks in zijn religieuze hart geraakt heeft, zodat fundamentele behoeften van de Bantoe nog niet door Christus geraakt worden. Zolang hij in Christus nog een blanke Messias ziet en Hem niet herkent als zijn eigen Heer die allen voor hem is in zijn diepste noden, „bly die Woord van God vir hom vreemd”<sup>50)</sup> en wordt niets ondervonden van de gemeenschap der heiligen.

<sup>46)</sup> Sending in Meervoud, Pretoria, 1968, in de serie: Kerk en wereld, no. 5, p. 49.

<sup>47)</sup> A.w., p. 34.

<sup>49)</sup> East African Rebels, London, 1961, p. 201.

<sup>50)</sup> Uit een Bloed, p. 54.

<sup>48)</sup> J. A. van Rooy, a.w., p. 54.

## Contact-Organ Gereformeerde Militairen en alleenstaanden

Wat te doen indien U Uw huidige woonplaats verlaat en moet opkomen in militaire dienst, of in een andere woonplaats gaat studeren, gaat verplegen of welke betrekking U ook gaat uitoefenen.

- 1e. De predikant of scriba van Uw kerkeraad liefst persoonlijk inlichten dat U gaat vertrekken. Naar gelang van de aard van het verblijf vragen om een militair attest, reisattest of doopattest.
- 2e. Laat Uw predikant of scriba U vanuit het blauwe boekje inlichten of in Uw nieuwe verblijfplaats een kerk bezocht kan worden, eventueel een Chr. Geref. Kerk.
- 3e. Vraag het adres van de plaatselijke kerk, zodat U zich daar kunt aanmelden.
- 4e. In bijna elke gemeente zijn contactadressen waar U gaarne wordt opgevangen, vooral in de militaire garnizoenen.
- 5e. U mag echter niet verwachten dat deze mensen altijd van Uw komst op de hoogte zijn. Het initiatief dient daarom van U zelf uit te gaan.
- 6e. Bij vertrek naar W. Duitsland of de Ned. Antillen tevens een schriftelijke mededeling verstrekken van de secretaris van het C.O.G.M.A. p.a. H. J. Bosch Hekselbrink 83, Enschede, Tel. 05420-62272.
- 7e. Bij aankomst in het buitenland kunt U

zich vervoegen op de onderstaande contactadressen:

#### Ned. Antillen.

R. Kooistra, baai Macolaweg 15, Parera Curacau Ned. Antillen, Tel. 54783.

#### W. Duitsland.

D. Boom, Breslauerstrasse 8 4404, Telgte W. Duitsland.

W. Fidder, Hengeloerstrasse 5 455, Bramsche, W. Duitsland.

K. Blaauw, Am Friedhof 173a, 452, Altemelle, W. Duitsland.

Zr. J. A. Roozendaal, Friedrichstrasse 40, 3261, Fuhlen, W. Duitsland. Dit adres geldt voor de basis Hessisch Oldendorf.

H. Hidding, Erlenweg 3 OR, 2148, Zeven W. Duitsland. Dit adres geldt voor de garnizoen Seedorf.

P. B. Bouman, legerno. 50.05.20.043, Napo 871, Utrecht veldpost. Dit adres geldt voor het garnizoen Hohne.

D. v. Dijk, Bonnerstrasse 58, 4431, Schöppingen.

- 8e. Op bovengenoemde adressen, behalve in de Ned. Antillen en te Seedorf, waar de kerkdiensten bezocht kunnen worden, zijn bandrecorders geplaatst en bestaat, in overleg, gelegenheid gereformeerde preken uit Nederland te beluisteren.
- 9e. De kerkeraden worden eveneens verzocht hierop te attenderen. Voorts om onverwijld bericht te zenden aan de secretaris indien een militair c.q. militair gezin naar het buitenland vertrekt.
- 10e. Verzoeken om bandrecorders kunnen eveneens bij de secretaris ingediend worden.

Namens het Contact-Organ,  
Ds J. Goudzwaard, voorz.

(legerpredikant)

H. J. Bosch, secr.

#### Vervolg van pagina 378

#### Vereniging van van de plaatselijke kerk

subsidie ontvangen waardoor het synodale budget enorm werd verlicht.

Het effect van deze ontwikkeling ten opzichte van de plaatselijke kerken is dat deze geheel ingekapseld werden in een door de synode geleide organisatie. Ongetwijfeld overtreden de kerken de synodale verordeningen, speciaal die welke de plaatselijke „oecumenische contacten” betreft, op grote schaal. Maar dat verandert niets aan de officiële kerkelijke structuur. De afzonderlijke kerken hebben in feite een groot deel van haar zelfstandigheid ingeböet. Het gevolg hiervan is dat een vereniging van een Geref. Kerk die de oude kerkorde handhaaft met een (synodaal) Geref. Kerk alleen mogelijk is als de eerstgenoemde kerk zich in de zojuist genoemde synodale organisatie wil laten invoegen en zich zo in de plaatselijke (synodaal) Geref. Kerk laat oplossen.<sup>3)</sup>

Dit nu is een stap waartoe de niet-synodale Geref. Kerken niet gauw zullen overgaan.

Ze zullen dat niet kunnen doen.

Want naar haar overtuiging is de genoemde synodale heerschappij niet naar de Schrift.

En ze hebben de ellende daarvan in alle verschrikking beleefd.

Wat de synoden in de jaren veertig hebben gepresteerd betekent een onherstelbare catastrofe voor de kerk van Christus in ons land. En wat de synoden nadien hebben verricht bracht hen telkens weer met kracht een door Bavinck met instemming geciteerd woord van Gregorius van Nazianze in herinnering. Dit namelijk, dat hij geen synode kende die bij de sluiting van haar zittingen de kerk niet in nog groter verwarring achterliet dan ze die bij de aanvang daarvan vond.

<sup>3)</sup> Ik schreef: zelfstandigheid van de afzonderlijke kerk. Vaak spreekt men van de autonomie daarvan. Maar van „autonomie” in strikte zin kan in verband met de kerk niet gesproken worden.

## KERKNIEUWS

**Lelystad** — Op 11 februari 1972 is de kerk van Lelystad geïnstitueerd. De kerkdiensten worden gehouden in de P. C. school „'t Leerhuys” te Lelystad, als regel om 9.00 en 16.30 uur.

Praeses der kerkeraad: C. Meinhardt, Breehorn 86, Lelystad. Scriba: G. C. Romeyn, Malzwin 35, Lelystad.

**Kampen** — Een aktie tot opvoering van de vaste jaarlijkse bijdragen voor de kerk leverde een verhoging daarvan op van één en zeventig duizend gulden.

**Amsterdam** — De classis Amsterdam deelt mee dat door haar in haar vergadering van vrijdag 3 maart preekconsent is verleend aan de heer N. Cornelisse, theol. cand.

De heer Cornelisse woont Groeneveen 19, Bijlmermeer, Amsterdam, telefoon 982457.

#### Rectificatie

In mijn boekbespreking in het 44ste nummer van de 15e jaargang zijn wat zetfouten blijven staan. Dit is vooral voor wat de namen betreft, vervelend. Eenmaal is dr Knetsch genoemd dr Kretsch en in plaats van dr F. L. Rutgers staat: dr T. L. Rutgers.

Met excuus aan de eerst betrokkene.

G. J.

**MEDEDELING  
AAN DE LEDEN VAN DE  
GEREFORMEERDE  
PERSVERENIGING „OPBOUW”**

De ledenvergadering zal dit jaar worden op zaterdag 29 maart a.s.

Convocatie volgt.

## Kort verslag bespreking in Amersfoort

Zaterdag, 19 februari, vond een bespreking plaats tussen de besturen van de V.C.O. (Vereniging van Christelijke Onderwijzers) en de V.G.O.L. (Vereniging van Gereformeerd-vrijgemaakte Onderwijzers en Leraren) te Amersfoort.

De vraag of ineensmelting mogelijk is wordt door de heer Jacobs gesteld, en van de zijde der V.G.O.L. ontkennend beantwoord.

Voor de bezwaren daartegen wordt van de zijde der V.C.O. volledig begrip getoond.

Daarop wordt verder een eventuele **practische** samenwerking besproken. Vanwege de gemeenschappelijke **Schriftuurlijke** koers achten we allen mogelijkheden aanwezig.

We denken daarbij aan:

- Het zoeken naar en stimuleren van goede methoden, die nog werkelijk Christelijk zijn.
- Juridische adviezen.
- Het bijwonen van elkaars jaarvergaderingen.
- Eventueel ons gemeenschappelijk te richten tot de overheid.
- Gemeenschappelijke bestudering van moeilijke problemen waarvoor speciale studie noodzakelijk is.
- Zoveel mogelijk het zich abonneren op elkaars orgaan.
- Advertenties ook in elkaars bladen te doen plaatsen.
- Een gezamenlijke commissie samen te stellen om zo veel mogelijk allen te dienen, die Schriftuurlijk onderwijs begeren te bevorderen. Aan die personeels- en bestuurorganisaties die op dezelfde grondslag staan (Schrift en Belijdenis), zal worden verzocht met ons hierin te willen deelnemen.

De hoop en verwachting wordt uitgesproken, dat meerderen zich bij ons zullen voegen, als we samen wat groter zijn en iets te bieden hebben.

sekretaris V.G.O.L.

## STUDENTENLEVEN

### Sola Scriptura

Voor het studentendispuut „Sola Scriptura”, uitgaande van de „Civitas Studiosorum in Fundamento Reformato”, hoopt D.V. 15 maart a.s. om 19.30 uur in gebouw Cunera, Nieuwe Gracht 32 te Utrecht, dr F. de Graaff te Hattem, te spreken over het onderwerp „De kerstening van de wetenschap”.

Belangstellenden zijn van harte welkom.

Met groot verdriet geven wij U kennis van het onverwacht overlijden van ons geliefd dochtertje, zusje en kleinkind

### Aukelientje

op de jonge leeftijd van bijna 5 maanden.

„Voor Hem leven zij allen.”

D. Zaagman  
G. Zaagman-Roerdink  
Daan-Jan  
Henrike  
en verdere familie

Monster, 2 maart 1972  
Hartmanplein 23

Geen bezoek.

De begrafenis heeft plaats gehad vrijdag 3 maart j.l. op de Algemene Begraafplaats te Monster.

Ons lief kleindochtertje en nichtje

### Aukelien Karin Zaagman

bijna 5 maanden oud, is onverwachts door God in het Vaderhuis opgenomen.

„Want mijn gedachten zijn niet uw gedachten  
en uw wegen zijn niet mijn wegen,  
luidt het woord des Heren.”  
(Jes. 55 : 8)

H. Roerdink  
H. Roerdink-Weeseman  
en kinderen

Groningen, 2 maart 1972  
Petr. Campersingel 179a

### Redactieleden

Ds H. Amelink, Drs H. de Jong,  
D. W. L. Milo, Prof. C. Veenhof,  
Ds G. Visee, Drs H. E. S. Woldring.

### Adres van de Redactie

Ds H. Amelink, Waal 5, Langerak  
(Z.-H.), tel. 0 1843 - 232.

### Gereformeerde Persvereniging „Opbouw”

secretaris-penningmeester: W. Kaper,  
van Lynden van Sandenburg-  
laan 16, Utrecht. Tel. 0 30 - 711450.  
Giro 448367.

### Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan  
220, Zeist. Tel. 0 3404 - 12452.

### Abonnementenprijs

f 15,— per jaar (bij vooruitbeta-  
ling) Zeist. Giro 2580477.  
Advertentieprijs ... 25 ct per mm.  
Familieberichten ... 20 ct per mm.

## RIJSBERGEN oogt naar U

Oogt u naar Rijsbergen, naar die  
in vele opzichten flexibele gemeente  
in het Brabantse land?

Zij is een uitgelezen voedingsbodem  
voor een geestelijk weder opleven  
zonder fanatisme.

Bavinck schreef eens  
aan zijn vriend Snouck Hurgronja:  
„Er is zoveel enghartigheid,  
zoveel bekrompenheid onder ons  
en 't ergste is dat dit nog  
voor vroomheid geldt”.  
Woorden die aan actualiteit  
niets verloren hebben.

Vanuit deze brede gezichtshoek bezien  
is Rijsbergen de moeite waard!

Graag licht ik u nader in:

P. Aalbersberg, Enckelaan 17, Bilthoven  
(telef. 030 - 78 63 20).

Verder zal voor het omvangrijke werk  
met Rijsbergen als centraal punt  
uw financiële steun

(heel concreet voor 1972)

bijzonder op prijs worden gesteld:  
postgirorekening 1 08 40 47  
van de

Bijbelse gemeente te Rijsbergen (N.-Br.).  
Ook is er nog de rekening ten name van  
het Comité „Vrienden van Rijsbergen”  
bij de Algemene Bank Nederland n.v.  
te Maastricht  
(postgirorekening bank 1.03.33.60).

Hartelijk dank!

## Ons vakantie reisplan 1972

### OOSTENRIJK

De reizen naar Oostenrijk zijn volgeboekt. Voor de kampeerreis  
naar het Bregenzerwald kunnen nog slechts enkelen intekenen.  
Vertrek 17 juli D.V. Prijs 300 gld (all in).

Aanmelden bij de reis/kampeerder J. Wijnsma,  
Langrousterwei 296 A, Ooster Nijkerk, tel. 05192 - 293.

### ITALIE

Een gezellige jongerenreis naar Limone aan het Gardameer met  
vele mogelijkheden tot excursies o.a. Venetië en Verona.  
We vertrekken D.V. op 10 en 17 en 24 juli voor 13 dagen.

Prijs 495 gld.

Om aan alle wensen te kunnen voldoen, willen we zelfs een reis  
van 10 dagen inlassen op 20 juli. Prijs 430 gld.

Folders op aanvraag.

Inlichtingen Ds S. Wijnsma, Zaan 21, Zwolle, tel. 05200 - 32064.

### UIT. . . .

### Goed voor U!!!!

Nog enkele Bungalows vrij  
voor de Paas- en Pinkster-  
week.

Tot 1 juli en na 12 augustus  
hebben wij ook nog plaats  
voor U.

Ter overname aangeboden  
voordelige Caravans en  
Vouwwagens.

### CAMPING EN BUNGALOWPARK

„Ackersate”

Harremaatweg 26 - Voorthuizen - Tel. 03429-1274

Plaats uw familieberichten  
in dit blad.